

LUČIĆEV DOPRINOS
POZNAVANJU TROGIRSKOG PRAVA
U NJEGOVOM
MEMORIE ISTORICHE DI TRAGURIO

Već Ivan Strohal u uvodu Akademijnog izdanja Statuta i reformacija grada Trogira ističe da je osnovni doprinos Ivana Lučića poznavanju trogirskog prava u tome što je sabrao i priredio za štampu materiju Trogirskog statuta i tzv. reformacija koju je tek nakon Lučićeve smrti objavio njegov sugrađanin Trogiranin Jerolim Cippico, 1708. u Veneciji, ali da je Lučić stekao velikih zasluga za poznavanje trogirskog prava i svojom poviješću Trogira »u kojoj nam daje mnoge podatke iz pravne povijesti« toga grada.¹

Svojoj Povijesti Trogira Lučić je dao naslov »Memorie istoriche di Tragurio, ora detto Traù« a objavljena je u Veneciji 1673, ali u slijedećem izdanju iz 1674. mletački izdavači su tom djelu izmijenili naziv u »Historia di Dalmatia, et in particolare delle città di Traù, Spalatro, e Sebenico«. Lučić je tu Povijest smatrao dopunom svog kapitalnog djela »De regno Dalmatiae et Croatiae«. Našavši, naime, još za svoga prebivanja u Trogiru toliko historijske građe da je nije mogao čitavu upotrijebiti za ovo svoje djelo, bio je odlučio napisati posebnu knjigu o prošlosti rodnoga grada. Tu Povijest je Lučić, dakle, pripremao uporedo sa svojom poviješću Dalmacije i Hrvatske, pa u ovoj posljednjoj često i upućuje na nju nazivajući je »patriae chronicon«. Preselivši se u Rim 1654. godine, gdje je ostao do smrti, on je nastavio s jednakom kritičnošću sakupljati i proučavati dokumente za oba djela u prebogatim rimskim bibliotekama, osobito u vatikanskoj.² Materijala je bilo toliko da je i Povijest Trogira približno jednakog obujma kao i njegov De regno. Sličnost postoji i u konstrukciji djela, u njegovoj podjeli na knjige i glave, te u pogledu obrađenog razdoblja. I tu Lučić završava

¹ Ivan Strohal, Statut i reformacije grada Trogira, Monumenta historico-juridica Slav. merid., vol. X, Zagreb, 1915, Uvod, str. XXIV, XXVIII.

² Joannes Lucii, De regno Dalmatiae et Croatiae, libri sex, Amstelredami, 1666, str. 272-277.

³ Fr. Rački, Povjestnik Ivan Lučić, Trogiranin, Rad JAZU, knj. 49, str. 77.

s vremenom kada je Trogir konačno pao pod Veneciju tek uzgredno nastavljajući s nekim podacima o ratovanju s Turcima do druge polovine XVII stoljeća. Ipak je za razliku od De regno koje je napisao latinskim jezikom, smatrajući da će imati univerzalnu važnost, povijest svog rodnog grada napisao na talijanskom jeziku, držeći da će ona više zanimati samo njegove sugrađane. Lučić se u sastavljanju tog djela služio talijanskim jezikom kakav je bio uobičajen u njegovo vrijeme kod školovanih Dalmatinaca, te se i on sam izričito ispričava na početku knjige što ne piše »toscanamente«.⁴ Pri tome je, naravno, ipak latinske dokumente donosio jezikom kojim su pisani.

Nema sumnje da je Lučić dao neprocjenjiv doprinos poznavanju trogirskog prava priredivši za štampu Trogirski statut i reformacije, ali nam se čini da nije nipošto od manje važnosti za upoznavanje tog prava i njegova Povijest Trogira. Naprotiv, ustvrdili bismo da bi se u tom pogledu mogla dati čak određena prednost tom njegovu djelu, i to iz ovih razloga:

1. i da nemamo Lučićeva štampanog izdanja Trogirskog statuta i reformacija, mi bismo ipak danas poznavali – iako uz neke nepotpunosti – njihov sadržaj, a to zato što su nam se sačuvali i neki rukopisi Statuta i reformacija.⁵ Uostalom i sam Strohal je kao temelj za Akademijino izdanje Statuta i reformacija grada Trogira uzeo jedan rukopis iz biblioteke trogirskog ljekarnika Roka Slade Šilovića, a tek za pojedine korekture i nadopune tog najstarijeg sačuvanog rukopisa služio se štampanim Lučićevim izdanjem i ostalim rukopisima;⁶

2. u Lučićevoj Povijesti Trogira iznose se neke reformacije koje nisu ušle u njegovo štampano izdanje Trogirskog statuta i reformacija, a nema ih ni u sačuvanim rukopisima Statuta i reformacija, pa ih je Strohal u priređivanju Akademijina izdanja upravo odatle uzeo;⁷

3. u povijesti Trogira imamo mnogo podataka koji nisu formulirani kao statutarne odredbe, te formalnopravno ne bi spadali u trogirsko pravo. Međutim ti podaci, bilo da su sadržani u originalnim dokumentima koje Lučić iznosi, kao i u njegovim komentarima, toliko su neopodnožni za razumijevanje geneze i prirode trogirske komunalne autonomije i njena Statuta, razvitka autonomije, te organizacije i rada komunalnih organa u predmletačkom periodu, da se mogu smatrati vrlo važnim pravom u materijalnom smislu riječi. Osim toga tu nailazimo na niz dragocjenih podataka o pravnom odnosu Trogira prema drugim dalmatinskim komunama i, na kraju, podataka o slavenskim pravnim elementima u trogirskom komunalnom uređenju.

Smatramo da bi se u okviru tih naslova moglo raspraviti o Lučićevu doprinosu poznavanju trogirskog prava.

⁴ Ibidem, str. 86.

⁵ Ivan Strohal, Statuti primorskih gradova i općina (Bibliografski nacrt), Zagreb, 1911, str. 20-25; Isti, Statut i reformacije grada Trogira, Uvod, str. XXIX-XXXVIII.

⁶ Isti, Statut i reformacije grada Trogira, Uvod, str. XXXVIII-XLI

⁷ Ibidem, Uvod, str. XL; str. 207-208.

a) Geneza i priroda komunalne autonomije i Statuta

Već u svom djelu »De regno Dalmatiae et Croatiae« Lučić tvrdi da su se Dalmatinci upravljali po rimskim zakonima dok nisu napušteni od bizantskog cara i dok tako nije počeo svaki grad stvarati vlastite zakone imitirajući rimske. Ti gradovi – kako Lučić kaže – de facto nisu više priznavali ničiju vlast. Kasnije su oni, pa među njima i Trogir, dolazili pod suverenitet drugih država koje su uzimale jedan dio njihovih prihoda, ali su im ostavljale i nadalje pravo da se služe svojim zakonima. To pravo zagarantirao je i Koloman Trogiru 1107. godine četvrtom tačkom svog privilegija: »Et lege antiquitus constituta vos uti permittam«. Lučić smatra da »suis enim legibus vivere, idem erat quod integra libertate frui, nam leges civibus modum vivendi statuentes a cuiuslibet alterius iurisdictione cives eximebant«. Za te tzv. zakone on kaže da su se u početku zvali »capitulare« (odnosno »capitularia«), a kasnije »statuta«, te obećaje da će dalje o njima govoriti u »patriae Chronico«, tj. u svojoj Povijesti Trogira.⁸

I doista on u njoj opisuje način kako su se ti propisi donosili, te u tu svrhu iznosi sadržaj po njemu najstarijeg trogirskog »zakona« koji je pronašao kod Alviža Cippica na pergameni. To je »zakon« iz 1239. godine uperen protiv onih Trogirana koji su pomagali knezu Domaldu u stvari trogirskih mlinova. Na to se nadovezuje Lučićev komentar: »La forma dunque di statuire le leggi, era non solo il consenso universale di tutt'il Popolo, ma vi s'aggiungeva anco l'universal giuramento; il che poi come tutte l'altre cose fù ridotto al Consiglio generale, e quello che in esso si stabiliva haveva vigor di legge«. Pozivajući se zatim na Tomu Arhidjakona, Lučić tvrdi da su Trogirani prepisali za vlastite svrhe pravne norme koje je 1239. za Split redigirao njegov načelnik Garganus iz Ankone koji se pri tome poslužio starim običajima i nadodao mnoge nove stvari. Lučić nalazi potvrdu za to u odluci trogirskog Velikog vijeća od 22. prosinca 1291. kojom se ovlašćuju načelnik komune i Deša Amblasijev, te Luka Matejev, Nikola Kažotić i Dujam Domić da sakupe stare i pridodaju nove kapitule i u podatku prema kojemu je 13. rujna 1303. notar Siroctus prepisao neki stari »capitulum« i nadodavši nove odredbe stvorio novi »capitulum«. Moglo bi biti – kaže Lučić – da se nakon druge kompilacije koju je učinio spomenuti notar kapitulat počeo nazivati statutom. Taj je statut imao 6 knjiga, ali je 1322. godine, kada je Trogir došao pod vlast Venecije, donekle izmijenjen i sažet u ukupno 3 knjige.⁹

Trogirska autonomija, kao i autonomija ostalih dalmatinskih gradova, imala bi dakle svoje korijene u nužnosti da se ustanovi bilo kakav porredak u vrijeme kada je Bizant, kao nasljednik Zapadnog Rimskog Carstva, bio preslab da efikasno vrši svoja suverena prava nad tzv. dalma-

⁸ Joannes Lucii, De regno Dalmatiae et Croatiae, str. 272–273.

⁹ Giovanni Lucio, Historia di Dalmatia, et in particolare delle città di Traù, Spalatro, e Sebenico, in Venetia, 1674, str. 190–196.

tinskom temom koja je doista bila – kako kaže francuski historičar Rambaud – samo »une thême fantastique« koja je postojala jedino u bizantskim arhivima.¹⁰ Ipak smatramo da ti društveni regulativi, vjerojatno običajnog karaktera, nisu još imali sve karakteristike prava. Pravni su, naime, regulativi emanacija klasne prevlasti određene društvene klase koja im putem prinude osigurava život. Teško je međutim tvrditi da se u ono vrijeme kada je Trogir još bio gotovo opkoljen njemu neprijateljskim elementom, a vlast Bizanta slaba i daleko, mogla u gradu razviti takva klasna diferencijacija koja bi dovela do stvaranja isključive vlasti jedne klase, tj. plemstva. Uostalom i sam nam Lučić u svojoj Povijesti Trogira kaže – kako smo već spomenuli – da su se još 1239. stvarali »zakoni« suglasnošću čitavog naroda. Sigurno je to pretjerano za XIII stoljeće i vjerojatno se ta suglasnost naroda, odnosno pučana, svodila na formalnost gdje je puk jednostavno prihvaćao klicanjem »placet« ili »fiat, fiat« ono što je plemstvo već unaprijed formuliralo.¹¹ Na to ukazuje i podatak samog Lučića prema kojemu se već u jednoj ispravi iz 1064. spominju plemići i pučani.¹² Za rani srednji vrjek ipak smatramo da je i uloga pučana bila vrlo efikasna. No sve većom diferencijacijom i jačanjem moći plemstva sigurno je rasla i njihova želja da se sve više i više istaknu kao nadređeni društveni sloj, da po mogućnosti što više isključe pučane iz političkog života i da od svake nove centralne državne vlasti traže da im se i nadalje ostavi to njihovo »pravo na autonomiju«. Prema tome autonomija u krajnjim konsekvencijama znači vlast domaćeg gradskog plemstva zagaranuirana od centralne državne vlasti koja se zadovoljava time da potvrđuje to pravo lokalnog plemstva i da ubire od grada određene prihode.

Vlast koja se sve više koncentrirala u rukama plemstva i koja je izdavala svoje pravne norme u vidu običajnog prava postepeno je osjetila potrebu da to pravo, radi svoje veće sigurnosti, pismeno fiksira i kodificira. Ono se tako lakše moglo prezentirati na potvrdu svakom novom suverenom. Nije međutim isključeno da su i sami pučani zahtijevali kodifikaciju prava, jer je tako njihov položaj mogao biti mnogo preciznije određen negoli kod primjene običajnog prava koje je vladajuće plemstvo vrlo često na različite načine interpretiralo. K tome treba dodati da su se i u Trogiru, kao i u ostalim dalmatinskim gradovima, počele javljati ranokapitalističke ekonomske aktivnosti od kojih gradski patri cijat nije zazirao. One su zahtijevale tačno određene pravne regulative i u tu svrhu su se koristile i recepcijom rimskoga prava. Tu dakle moramo tražiti uzroke pojavi Statuta.

Strohal pobija u Lučića navedenu tvrdnju Tome Arhidjaka da su Trogirani prepisali splitski »capitularium« načelnika Garganusa.¹³ Tačno

¹⁰ Marko Kostrenčić, Naert historije hrvatske države i hrvatskog prava, I, Zagreb, 1956, str. 110.

¹¹ Uporedi: I. Sindik, Komunalno uređenje Kotora od druge polovine XII do početka XV stolecia, Beograd, 1950, str. 90.

¹² Giovanni Lucio, Historia di Dalmatia itd., str. 204.

¹³ Ivan Strohal, Statut i reformacije grada Trogira, Uvod, str. XV.

je da kasniji Trogirski statut iz 1322. nije nalik na splitski iz 1312, ali što se u tom pogledu događalo 1239, mi ne možemo znati jer nam se nije sačuvala statutarna materija toga doba ni Trogira ni Splita. Da su se ipak, pa i kasnije, kod sastava tih propisa konzultirali već gotovi gradski propisi, to je sasvim prihvatljiva stvar.

Osvrnuli bismo se još ovdje na mišljenje Lučića da se nakon druge kompilacije koju je učinio notar Siroctus, dakle nakon 1303. godine, materija gradskih propisa počela nazivati statutom. Mišljenja smo da to nije tačno, i da naziv statut nailazimo i ranije o čemu nam svjedoče dokumenti krivičnih parnica iz XIII stoljeća u kojima se traži da se krivac kazni »secundum formam statuti civitatis«. ¹⁴

No bez obzira na sve to Lučićevi podaci i argumentirano komentiranje daju nam odličan materijal za shvaćanje autonomije i gradskog Statuta u srednjovjekovnom Trogiru.

b) Razvitak autonomije

Autonomija kakvu je Trogiru bio zagantirao hrvatsko-ugarski kralj Koloman svojim privilegijem od 1107. godine nije mogla ostati trajno jednakog sadržaja. Na stupanj trogirske autonomije djelovao je niz faktora. Ivan Lučić izvanredno dokumentirano i svestrano iznosi te faktore i tako nam pruža mogućnost da prodremo u društveno-ekonomsku i političku bit promjena koje se najčešće u krajnjoj liniji ispoljavaju samo u svom pravnom aspektu sužavanja ili proširivanja autonomije.

Nesigurnost i promjenljivost koja u tom pogledu vlada u srednjem vijeku uopće, pa i u Trogiru, očituje se u zahtjevu trogirskog vladajućeg plemstva da svaki novi vladar pod čijom se suverennošću u datom momentu komuna nalazi potvrdi autonomna prava koja je gradu bio priznao njegov prethodnik. Tako su u Lučićevoj povijesti Trogira zabilježeni privilegiji iz 1242. koje je hrvatsko-ugarski kralj Bela IV podijelio Trogiru za svoga boravka tamo, gdje se bio sklonio od tatarske najezde, ¹⁵ podaci iz 1272. o tome kako je kralj Ladislav primio Trogir pod svoju vlast i potvrdio mu povlastice svojih prethodnika, ¹⁶ zatim povlastice koje je trogirska komuna dobila kada se podvrgla kralju Ludoviku 1359. godine, ¹⁷ pa povlastice koje je Trogiranima dao vojvoda Hrvoje i cetinski knez Ivan u ime bosanskog kralja Ostoje 1402. godine, ¹⁸ a da i ne spominjemo još druga slična mjesta i slučajeve gdje vladari interveniraju u korist Trogira protiv susjednih hrvatskih feudalnih velikaša koji nastoje smanjiti njegova autonomna prava.

¹⁴ Miho Barada, Trogirski spomenici, dio II - zapisi sudbenog dvora općine trogirske, svezak I, Zagreb, 1951, str. 36 i passim.

¹⁵ Giovanni Lucio, Historia di Dalmatia itd., str. 44-45.

¹⁶ Ibidem, str. 91-92.

¹⁷ Ibidem, str. 273-275.

¹⁸ Ibidem, str. 376.

Upravo je ta ingerencija okolne hrvatske feudalne vlastele bila velika, a trogirsko vladajuće plemstvo se na razne načine borilo protiv nje. Radilo se tu o tome da lokalno trogirsko plemstvo, gradski patricijat, nije htjelo dijeliti sa susjednim velikašima vlast nad pučanima grada i stanovnicima trogirskog distrikta. U tome je, naravno, nailazilo na podršku kralja, odnosno centralne državne vlasti, jer je i ona u borbi s partikularističkim težnjama pojedinih osiljenih velikaša dobivala oslonca, ne samo političkog već često i ekonomskog, u gradovima. Zato je za razumijevanje razvitka trogirske autonomije neophodno proučiti tu ingerenciju okolne vlastele, a Lučić nam i o tome daje obilje podataka, kao što su npr. oni o zahtjevu bana Pavla Šubića 1284. godine Trogiru da mu pošalje 60 dobro naoružanih pješaka,¹⁹ o miru između bana Pavla i Trogira godine 1308,²⁰ o ugovoru grada Trogira s knezom Pavlom Šubićem protiv bana Mladena 1322. godine,²¹ itd. Uostalom već nam sam naslov »Come le violenze de Brebiriesi fossero causa, che le città maritime di Dalmatia si sottoponessero a Venetiani«²² (odnosi se na pad pod Veneciju od 17. IV 1322) govori dovoljno jasno o sadržaju odgovarajuće glave Lučićeve povijesti Trogira.

No uza sva svečana obećanja o poštivanju autonomnih prava Trogira često je dolazilo i do kršenja autonomije od strane samih centralnih državnih organa koje se ogledalo u tome da je trogirski patricijat mogao uzeti za gradskog načelnika samo onoga koga je kralj želio, »quia nullus potest esse in civitatibus Dalmatiae potestas, vel capitaneus, nisi de voluntate regia, et de eius commissione«,²³ u proširenju i povišenju daća koje je grad plaćao vladaru;²⁴ u tome da se Trogiru nametala dužnost poznata pod imenom »ius descensus«, po kojoj se od seljaka na trogirskom distriktu tražilo da pridonose branom kada se očekivao posjet vladaru gradu²⁵ i slično.

Upravo to kršenje inače zagarantirane autonomije bilo je jedan od uzroka – razumije se između ostalih faktora koji su često imali i presudan karakter – da je Trogir mijenjao svoje suverene. I takve razloge nam Lučić otkriva, pa im ponegdje posvećuje i čitave glave.

Mada, kao što smo već rekli, Lučić uglavnom završava svoju povijest Trogira konačnim padom Trogira pod Veneciju 1420, takva njegova analiza predmletačkog razdoblja predstavlja dragocjen doprinos i za shvaćanje biti daljeg ograničenja komunalne autonomije Trogira za definitivne mletačke vladavine i njeno svodenje gotovo na puku formalnost.

¹⁹ Ibidem, str. 116

²⁰ Ibidem, str. 146.

²¹ Ibidem, str. 170

²² Ibidem, str. 140–171.

²³ Ibidem, str. 268.

²⁴ Ibidem, str. 81, 101.

²⁵ Ibidem, str. 289.

c) Organizacija i rad komunalnih organa

Posebnu glavu svoje Povijesti Trogira Lučić je posvetio opisu organizacije i rada komunalnih organa i dao joj naslov »Delle radunanze de cittadini, consiglio generale detto maggiore, minore, e secreto, et altri magistrati«,²⁶ ali podataka o tome ima i na drugim mjestima njegove knjige.

Već smo iznijeli kako je Lučić prikazao razvitak procesa donošenja općih pravnih normi, koje on naziva »zakonima«, za trogirsku komunu od negdašnjih skupova čitavog naroda do jednog posebnog organa: Velikog vijeća komune (Consiglio generale).

Najstariji dokument o sazivu Velikog vijeća je – prema njemu – iz godine 1284.²⁷ Kako iz tog dokumenta proizlazi, Veliko se vijeće sastojalo od 80 članova. Analogno Splitskom statutu Lučić izvodi da se iz svakog od četiri dijela grada biralo 20 vijećnika između najuglednijih u gradu. Nadalje on spominje propis Trogirskog statuta prema kojemu je određeno »quod omnes nobiles viri Tragurienses, quorum avus paternus et pater fuerunt vel essent de consilio civitatis Tragurij, sint et constituent consilium generale civitatis eiusdem« i odatle ispravno zaključuje da su prije toga mogli biti članovi Velikog vijeća i drugi plemići a ne samo oni kojima su djed po ocu i otac bili članovi Vijeća. S tim u vezi – prema Lučiću – stoji i odredba Statuta da više Veliko vijeće ne sačinjavaju 80 članova, već samo 40. Lučić nam otkriva i razlog tom smanjenju broja članova Velikog vijeća, odnosno sužavanju prava ulaska u Veliko vijeće samo na one čiji su djed i otac bili članovi Vijeća. Htjelo se – smatra on – time eliminirati one koji su u prethodnim nemirima bili primljeni u Vijeće.²⁸ Očito je mislio na nemire izazvane ne samo nezadovoljstvom pučana već i na sukobe unutar same plemićke vladajuće klase. Naime i unutar plemstva dolazilo je do nemira u borbi za vlast. Radilo se o tome da su u tom procesu oni moćniji istisnuli slabije i tako se stvorila plemićka oligarhija. To se odrazilo u mnogim dalmatinskim gradovima kao »zatvaranje« (»serrata«) Velikog vijeća prema onima koji nisu pripadali toj oligarhijskoj grupi plemićkih obitelji.

Uostalom, kako nas i opet izvješćuje Lučić i kako se vidi iz odgovarajućih dokumenata koje iznosi,²⁹ te borbe unutar samog plemstva nisu ni kasnije prestale i ishodom tih borbi često je bila determinirana i dalja transformacija Velikog vijeća kao najvišeg organa plemićke klasne prevlasti.

Lučić nam opisuje i način kako su se u tom najvišem komunalnom organu stvarale odluke, te navodi kao najstariji način glasanja u Vijeću davanje glasa »per scrutinio«, tj. kada je svaki član Vijeća tajno saopća-

²⁶ Ibidem, str. 204–207.

²⁷ Ibidem, str. 204.

²⁸ Ibidem, str. 205–206.

²⁹ Ibidem, str. 329–330, 357–359.

vao svoj glas notarju, odnosno kancelaru; dalje navodi glasanje »de sedendo ad levandum«, tj. ustajanjem onih koji su pristajali uz određeni prijedlog i konačno glasanje »a bussoli e balotte« kada su se obje ruke uvlačile u dvije odvojene žare pa se kuglica ispuštala u jednu od njih. Odluke su se donosile većinom glasova, ali u nekim važnijim i odlučnijim slučajevima donosile su se odluke tek dvotrećinskom većinom ili pak većinom od tri četvrtine a katkada i četiri petine članova.

Veliko vijeće je i biralo na određeno vrijeme sve magistrature od kojih su najvažnije bile ove: 4 suca koji su zajedno s gradskim načelnikom presuđivali u svim građanskim sporovima. Uz te birala su se i 4 vijećnika koji su na sličan način presuđivali u krivičnim predmetima. Njih osmorica – suci i vijećnici – zajedno s načelnikom sačinjavali su Tajno vijeće. U slučaju pak potrebe biralo se još 12 tzv. mudrih koji su zajedno s Tajnim vijećem sačinjavali Malo vijeće. Lučić kaže da se na to Vijeće često prenosila vlast Velikog vijeća što se izražavalo riječima »possint facere alte et basse«. ³⁰ U stvari to je organ koji se katkada i negdje naziva još i komunalnom kurijom, dakle neka vrst izvršnog organa Velikog vijeća koji se osobito u procesu jačanja plemićke oligarhije često i nadređuje Velikom vijeću dok ono tada samo formalno-pravno ostaje vrhovni komunalni organ. ³¹

Kada je grad bio bez načelnika izvana, izabirala bi se iz redova Velikog vijeća 2–3 njegova člana s naslovom konzula koji su zajedno imali vlast načelnika, a katkada su se izabirala 2 rektora, i to iz mjeseca u mjesec. Smatramo da je uzimanje stranca za načelnika, po pravilu s Apeninskog poluotoka, imalo za cilj da se na čelu gradske uprave dobije sposoban čovjek i školovan na načelima rimskoga prava. Ono se – kao što smo već spomenuli – pokazalo pogodnim za reguliranje ranokapitalističkih robnonovčanin odnosa koji su se razvijali u dalmatinskim gradovima i koji su ekonomski koristili i samom vladajućem plemstvu. No osim toga, na to je sigurno utjecala i želja gradskog patricijata da se u gradsku upravu ne uvuče netko od susjednih hrvatskih feudalnih velikaša koji bi im se mogao nametnuti. Jednom riječju, gradski plemići su ljubomorno čuvali svoje političke pozicije, a što se tiče nacionalne svijesti koja bi ih eventualno odvrćala od toga da uzmu tuđinca za načelnika, o tome se u ono vrijeme, naravno, još ne može govoriti. Inače Trogir je bio već potpuno kroatiziran, pa i sam Lučić kaže da se u njegovo doba u Trogiru govori hrvatski. ³² Tačnije, Trogir je već davno prije postao hrvatski grad što vidimo i po, u Povijesti Trogira, iznesenom podatku da je u objavljivanju mletačkih dukala u XIV stoljeću učestvovao »precone« koji ih je proklamirao i na našem jeziku i zbog toga »doveva saper la lingua Slava«. ³³

³⁰ Ibidem, str. 204–207.

³¹ Uporedi za Split takav razvitak kompetencija kurije: M. Brandt, Wyclifova hereza i socijalni pokreti u Splitu krajem XIV st., Zagreb, 1955, str. 192–195; za Kotor: I. Sindik, o. c., str. 89–95.

³² Giovanni Lucio, Historia di Dalmatia itd., str. 204.

³³ Ibidem, str. 203.

O tzv. egzaminatorima, advokatima i drugim službenicima komune Lučić ne govori, smatrajući da se njihova služba nije mnogo izmijenila u odnosu na negdašnje stanje, pa da nema smisla o njima raspravljati. Vjerojatno je pri tome računao da se iz samog Statuta iz 1322. i njegove reformacija može o tim službama dosta saznati.

Ali Lučić nam ne pruža samo opis najvažnijih komunalnih organa. On nam daje i konkretne podatke o tome kako su ti organi funkcionirali, kako su birali pojedine magistrare, kako su se donosile građansko-pravne presude, primjenjivale krivičnopravne odredbe, kako se vršilo pravo žalbe na višu instanciju, posebno na pravničke sudske kolegije na Apeninskom poluotoku i slično.³⁴

Svi ti komunalni organi i njihovo funkcioniranje ne bi bili razumljivi, kada bi se izostavio prikaz uloge i uticaja crkve u komuni. Međutim baš i na tom području u Povijesti Trogira nailazimo na izvršne podatke o ulozi i sudjelovanju crkve u organima komune, o prihodima crkve, o borbi protiv heretika itd.³⁵ To nam daje mogućnost da još bolje uočimo karakter komunalne vlasti Trogira i da – protivno Strohalovu shvaćanju³⁶ – konstatiramo da je to bila vlast gradskog patricijata u kojoj je, doduše, crkva igrala znatnu ulogu, ali u kojoj je ipak prevladavao laički plemićki elemenat.

d) Pravni odnos Trogira prema drugim dalmatinskim komunama

U osnovi autonomnog uređenja dalmatinskih gradova bez sumnje leži ekonomski uvjetovan srednjovjekovni partikularizam. Ipak postepenim razvitkom robno-novčane privrede i potiskivanjem prirodne proizvodnje nužno se nameće i problem razmjene u širim okvirima. No, uza sve postepeno nestajanje početne izoliranosti između tih komuna, osjećaj nepovjerenja i neprijateljstva još dugo ostaje. Nesigurnost u prometu dobara i česti napadi na imovinu, a i osobnost pripadnika druge komune, bili su u srednjem vijeku obična pojava. Ipak interes svih komuna bez razlike tražio je uspostavljanje kakve-takve sigurnosti. Da bi do toga došlo, javljaju se mnogobrojni ugovori između pojedinih komuna kojima su one nastojale naći neki modus vivendi i bar donekle osigurati nesmetanu trgovačku djelatnost svojih pripadnika. Za takve pokušaje Trogira u odnosu na druge dalmatinske komune, a katkada i na neke komune Apeninskog poluotoka, Lučićeva Povijest Trogira daje nam veliki broj primjera. Tu u prvom redu nalazimo mnogobrojne ugovore putem kojih se žele izgladiti česti ratni sukobi sa susjednim Splitom, osobito iz XIII, ali i iz XIV stoljeća, i ugovore sa Šibenikom.³⁷

³⁴ Ibidem, str. 151–152, 201, 265–271, 288, 305, 421.

³⁵ Ibidem, str. 236, 476–498.

³⁶ Ivan Strohal, *Pravna povijest dalmatinskih gradova*, I dio, Zagreb, 1913, str. 324–344.

³⁷ Giovanni Lucio, *Historia di Dalmatia* itd., str. 36–38, 69–71, 78–79, 166–167, 371.

U nekim od takvih ugovora utvrđuje se i način kako bi pripadnici pojedine komune mogli rješavati svoje međusobne sporove. Tako se u jednom ugovoru o miru između Splita i Trogira od 1239. kaže, između ostaloga: »A ako bi neki trogirski građanin htio ostvariti svoje potraživanje od nekog Splitsanina, taj zahtjev se mora raspraviti pred splitskim sucima. Kada se pak spor riješi, parnična stranka iz Trogira moći će se obratiti trogirskim sucima ako joj se bude učinilo da nije potpuno namirena.«³⁸

Ipak je najozbiljniju mjeru za suzbijanje nekontrolirane samopomoći i osvete i sličnih samovolja predstavljalo kodificiranje posebnih pravila u statutima komuna najčešće pod naslovom »repressaliae«. Tu se radi ponajviše o tome, kako su već Ivan Strohal,³⁹ Marko Kostrenčić⁴⁰ i Vladislav Brajković⁴¹ pisali, da se pravno regulira način kako se može uz pomoć svoje komunalne vlasti naplatiti neko potraživanje od pripadnika drugih autonomnih komuna. Pa iako u statutima, među njima i u trogirskom,⁴² ima dovoljno odredaba o tome, one dobivaju životnu plastičnost kada se opišu u svojoj primjeni. A baš u Lučićevoj povijesti Trogira imamo nekoliko konkretnih primjera gdje komunalna vlast ovlašćuje pripadnika svoje komune na represalije protiv pripadnika komune kojoj pripada povreditelj nakon što su propali svi Statutom predviđeni pokušaji da se kontaktom između dviju komuna riješi spor njihovih građana. Tako imamo primjer iz 1283. gdje Franjo Faletrus, trogirski načelnik, s Vijećem ovlašćuje Trogiranina Vulcignu (Vučinu) na represalije protiv Splitsana za brod što su mu ga oduzeli,⁴³ pa primjer iz 1305. gdje trogirsko Vijeće ovlašćuje Trogiranina Dujma Dopnića na represalije protiv Bračana, jer ga je Bračanin Pribinja s drugovima opljačkao.⁴⁴

e) Slavenski pravni elementi u trogirskom komunalnom uređenju

Osnovna razlika između slavenskog prava i prava ostalih naroda u Evropi determinirana je činjenicom da su Slaveni relativno kasno – naravno uslijed odgovarajućeg toka razvitka načina proizvodnje – formirali svoje državne organizacije i u vezi s time pravo kao instrument klase prevlasti, dok su ostale razlike izazvane raznim drugim manje odlučujućim faktorima.

Sasvim je razumljivo da slavenskog prava imamo u pravnim kodeksima onih srednjovjekovnih sredina gdje je naš nacionalni elemenat sa-

³⁸ Ibidem, str. 38–40.

³⁹ Ivan Strohal, *Pravna povijest dalmatinskih gradova*, str. 345–370.

⁴⁰ Marko Kostrenčić, *Pomorsko pravo u statutima primorskih naših gradova i otoka*, Mjesečnik pravnčkog društva u Zagrebu, knj. II, br. 12, str. 1002–1003.

⁴¹ Vladislav Brajković, *Étude historique sur le droit maritime privé du littoral yougoslave*, Marseille, 1933, str. 129–132.

⁴² Ivan Strohal, *Statut i reformacije grada Trogira*, lib. III, cap. 58.

⁴³ Giovanni Lucio, *Historia di Dalmatia itd.*, str. 113–114.

⁴⁴ Ibidem, str. 148.

mostalno otpočeo svoj život bez osobitog kulturnog oslonca na pret hodno stanovništvo. O tome nam svjedoče npr. Poljički i Vinodolski stat uti. Zanimljivije je konstatirati da na slavenske pravne elemente možemo naići i u statutima dalmatinskih gradova koji su nastavili romansku tradiciju i čija je osnovica inače rimsko pravo, pa tako i u Statutu Trogira.⁴⁵ Međutim, tu bi nam slavenske pravne ustanove ostale prilično bljive da nam Lučić o njima posebno ne govori u svojoj Povijesti Trogira. Ali, osim toga, on nam u svojoj knjizi spominje i takve slavenske pravne institute o kojima u Statutu nema spomena, kao npr. didiče, starostu, satnika, rotni križ itd.⁴⁶ Na taj način on pridonosi dubljem poznavanju geneze trogirskog prava, jer je poznato da statuti kao kodifikacije gradskog prava ipak nisu pismeno regulirali one odnose i institute koji su se u međuvremenu izobličili, kao ni one koji su suvremenima izgledali tako prirodnim da ih uopće nije bilo potrebno posebno pismeno fiksirati. Zatim on napose navodi i hrvatske riječi koje su ušle u inače latinski pisani Statut Trogira bez obzira na to da li one označavaju neki specifični institut slavenskog pravnog karaktera, te ujedno daje na latinskom jeziku značenje tih riječi. Tako npr. za polatinjenu našu riječ pudarius (pudar) kaže da je to custos agri, za prestavus (pristav) da je servus conductus, za celnich (čelnik) da je to pastor primarius, za vretenum (vreteno) da je iugerum, za zupanus (župan) kaže da se u Trogiru tako nazivao gastaldio, itd.⁴⁷

Ipak su najdragocjeniji oni Lučićevi podaci koji se odnose na slavenske pravne ustanove kao što su vražda, stanak i kletvenici.

O vraždi kao specifičnom načinu otkupnine (kompozicije) i starom sredstvu eliminiranja krvne osvete Lučić kaže da je bila prodrla u Split i u Trogir.⁴⁸ Koliko je on nastojao da dobro prouči taj institut, najbolje dokazuje to što je i putem pisama tražio od svojih prijatelja podatke o njemu.⁴⁹ Da se pak upotrebljavao u Trogiru i institut kletvenika (sacramentarii, conjuratores), vidi se iz sudbenih spisa XIII stoljeća koje je sakupio i objavio Miho Barada.⁵⁰ Što se pak tiče stanaka (stancium), tu se radi o sudbenim sastancima koji su se održavali među dalmatinskim gradovima osobito u XIII stoljeću. Ta se ustanova definira kao »antiqua consuetudo« i nesumnjivo potječe još od rodovsko-plemenskog uređenja kada se javila potreba za uzajamnim vezama među plemenima.⁵¹

*

⁴⁵ Naravno, ovdje odbacujemo Strohalovu tvrdnju da trogirski Statut ne počiva na rimskome pravu.

⁴⁶ Giovanni Lucio, *Historia di Dalmatia* itd., str. 212-213.

⁴⁷ *Ibidem*, str. 202.

⁴⁸ *Ibidem*, str. 512-527.

⁴⁹ Bare Poparić, *Pisma Ivana Lučića Trogirana*, Starine, knj. XXXII, Zagreb, 1907, str. 38, 63.

⁵⁰ Miho Barada, o. c., str. 7, 72.

⁵¹ S. Jantolek (i D. Janković), *Istorija države i prava naroda FNRJ, II deo* (feudalni period), Beograd, 1951, str. 110.

Na osnovi dokumenata koje Lučić iznosi u svojoj Povijesti Trogira, njegovih podataka i komentara o pravnim ustanovama uopće, a posebno o onima koje su važile u Trogiru, možemo zaključiti i o efikasnosti pojedinih pravnih odredaba. To je veoma važno ako imamo na umu da pravo nije ono što je kao takvo samo deklarirano, već ono što se i izvršava. Da li su se pak statutarne odredbe Trogira izvršavale i kako, vidljivo je upravo iz Lučićeve Povijesti. Komparacijom pak tih pojava s onima u Zadru, Splitu i Šibeniku, koje također Lučić u svojoj knjizi iznosi, još nam se jasnije kristaliziraju trogirski pravni fenomeni.

Treba požaliti što tu ne nalazimo više podataka iz sfere tzv. privatnog prava, jer – kao što smo mogli zapaziti – najviše ima podataka o pojavi i razvitku autonomije, komunalnih organa i slično, dakle iz javnog prava. Međutim i ono što je dato predstavlja neprocjenjiv doprinos poznavanju srednjovjekovnog trogirskog prava.